

11. Martsenkovskiy D., Shevlin M., Ben-Ezra M., et al. Mental Health in Ukraine in 2023. *European Psychiatry*. 2024. Vol. 67(1). e27. DOI: 10.1192/j.eurpsy.2024.12.

12. Sydorenko A. Y., Kiel L., Spindler H. Resilience, Psychosomatic Health, and Support Needs of Ukrainian Healthcare Professionals in Wartime: A Cross-sectional Study. *Journal of Psychosomatic Research*. 2025. Vol. 188. 111995. DOI: 10.1016/j.jpsychores.2024.111995.

13. West C. P., Dyrbye L. N., Sinsky C. A., et al. Resilience and Burnout Among Physicians and the General U.S. Working Population. *JAMA Network Open*. 2020. Vol. 3(7). e209385. DOI: 10.1001/jamanetworkopen.2020.9385.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-568-9-9>

ВПЛИВ ТИПІВ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ НА РІВЕНЬ ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ДИТИНИ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Варлигіна Т. С.

*студентка 1 курсу магістратури кафедри психології
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького
м. Запоріжжя, Україна*

Проблема формування психологічного благополуччя дітей молодшого шкільного віку набула особливої актуальності у сучасному суспільстві, де соціокультурні зміни, інформаційні навантаження та емоційна нестабільність дорослих істотно впливають на дитину. Молодший шкільний вік є періодом, коли дитина виходить за межі сімейного середовища, опановує нову соціальну роль – роль учня, і від того, наскільки гармонійно вона переживає ці зміни, залежить формування її особистості, самооцінки, віри у власні сили.

Саме сім'я виступає першою та найважливішою ланкою соціалізації, де закладаються основи емоційного досвіду, ціннісних орієнтацій, способів реагування на труднощі. Як зазначає І. Бех, сімейне виховання – це не лише система впливів, а й атмосфера любові, прийняття та довіри, у якій формується духовний світ дитини [1, с. 24].

Тип сімейного виховання визначає стиль спілкування між батьками й дітьми, рівень контролю, автономії, емоційної підтримки.

У психологічній науці найпоширенішою є класифікація Д. Баумрінд, яку розвинули Р. Мак Кобі та Дж. Мартін. Вона включає чотири типи: авторитетний (демократичний), авторитарний, ліберальний (потурання) і байдужий (індиферентний) [9].

Демократичний тип виховання ґрунтується на поєднанні вимогливості й поваги до особистості дитини. Батьки висувають чіткі правила, але пояснюють їх зміст і мотиви, визнають право дитини на власну думку. Така взаємодія сприяє формуванню емоційної стабільності, довіри до світу, позитивного «Я-образу». Діти з демократичних сімей демонструють високий рівень саморегуляції, емпатійності, соціальної компетентності [3, с. 112].

Авторитарний тип виховання характеризується надмірним контролем і покараннями при мінімумі емоційної підтримки. Дитина перебуває у стані постійного страху зробити помилку, уникає ініціативи, боїться критики. У майбутньому це може призвести до заниженої самооцінки, залежності від думки інших, внутрішньої тривоги [5, с. 87].

Ліберальний (потурання) тип полягає у відсутності меж і системи вимог. Батьки надають дитині надмірну свободу, уникаючи конфліктів. У результаті дитина часто виявляє імпульсивність, низький рівень відповідальності, невміння долати труднощі. Таке виховання формує нестійке психологічне благополуччя, що залежить від зовнішніх стимулів і схвалення.

Байдужий тип виховання, за якого батьки емоційно відсторонені, не приділяють дитині уваги, є найбільш несприятливим. Діти з таких сімей часто мають почуття самотності, недовіри до дорослих, демонструють агресивні або замкнені форми поведінки. Вони шукають визнання у позасімейних групах, що може призвести до девіантних проявів у підлітковому віці [4, с. 53].

Варто зазначити, що рівень психологічного благополуччя дитини – це не лише відсутність негативних емоцій, а стан гармонії між потребами, можливостями та зовнішнім середовищем. За визначенням К. Ріфф, він включає прийняття себе, позитивні взаємини, автономію, цілеспрямованість і здатність до особистісного розвитку [10]. У молодшому шкільному віці ці компоненти формуються переважно завдяки стабільним і підтримувальним відносинам у родині.

Сучасні дослідження українських та зарубіжних психологів свідчать, що діти з гармонійних сімей демонструють кращу адаптацію до шкільного життя, меншу тривожність, вищий рівень соціальної компетентності та когнітивної активності [2; 6; 8]. Натомість порушення сімейного клімату, конфлікти або емоційна холодність батьків безпосередньо знижують відчуття безпеки та довіри до світу.

Отже, тип сімейного виховання є одним із провідних чинників формування психологічного благополуччя дитини молодшого шкільного віку. Найсприятливішим вважається демократичний стиль, який забезпечує баланс між любов'ю, підтримкою та дисципліною. Психологам і педагогам варто приділяти особливу увагу просвітницькій роботі з батьками, спрямованій на формування позитивного емоційного клімату в сім'ї, розвиток емпатії, поваги до особистості дитини та створення умов для її гармонійного розвитку.

Література

1. Бех І. Д. Виховання особистості: підходи, технології, досвід. Київ : Либідь, 2015. 280 с.
2. Боришевський М. Й. Психологія особистісного становлення в дитинстві. Київ : Педагогічна думка, 2018. 312 с.
3. Варій М. Й. Психологія особистості. Київ : Центр учбової літератури, 2019. 544 с.
4. Гребенюк Т. Є. Сімейне виховання: психологічні основи та моделі. Львів : Світ, 2016. 228 с.
5. Гуменюк О. Є. Соціально-психологічні аспекти виховання дітей у сім'ї. Одеса : Астропринт, 2017. 240 с.
6. Рибалко Л. І. Психологічне благополуччя молодших школярів: умови формування. Харків : Основа, 2020. 210 с.
7. Сохань Л. В. Сім'я і формування особистості дитини. Київ : Наукова думка, 2019. 198 с.
8. Чорна К. В. Роль сімейного виховання у становленні емоційної сфери дитини молодшого шкільного віку. *Психологічні перспективи*. 2021. № 38. С. 92–101.
9. Baumrind D. The Influence of Parenting Style on Adolescent Competence and Substance Use. *Journal of Early Adolescence*. 1991. № 11(1). P. 56–95.
10. Ryff C. D. Happiness is everything, or is it? Explorations on the meaning of psychological well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1989. № 57(6). P. 1069–1081.